

alimara

MISCEL·LÀNIA

NÚMERO 52/ ANY 2009

Consell de
Mallorca

Contextualització de l'impacte de la crisi econòmica sobre els Serveis Socials de Mallorca: elements per a una reflexió

M. Magdalena Crespí Bennàssar
Secció de Planificació de l'IMAS

SUMARI

Per contextualitzar la situació econòmica i social en què vivim actualment, cal fer esment a una sèrie d'elements clau que ens permetran dimensionar la magnitud de la crisi al nostre entorn i l'impacte que aquesta pot tenir en els col·lectius més vulnerables de la nostra societat. És a partir d'aquesta contextualització que s'han de posar les bases per analitzar les causes de la pobresa i, a partir del coneixement d'aquestes, proposar les accions més efectives i eficients per reduir la pobresa i els seus efectes a curt i mitjà termini. El present document recull de forma resumida les principals aportacions que han fet els organismes europeus competents en matèria d'inclusió social juntament amb els principals indicadors econòmics i socials que mesuren sintèticament l'impacte de la crisi, els quals han estat obtinguts a través de diferents fonts estadístiques oficials al llarg del darrer trimestre de 2008 i el primer trimestre de 2009. A partir d'aquestes dades, s'elabora una reflexió final entorn de la resposta del sistema públic de serveis socials de Mallorca als reptes de la pobresa.

1. INTRODUCCIÓ: LES POLÍTIQUES D'INCLUSIÓ SOCIAL A LA UNIÓ EUROPEA I A L'ESTAT ESPANYOL

La Unió Europea coordina i encoratja els seus estats membres perquè actuïn per combatre la pobresa i l'exclusió i reformin els respectius sistemes de protecció a través del Procés Europeu de Protecció Social i Inclusió Social, que es va iniciar al Consell Europeu de Lisboa el març de 2000, el qual té per missió aconseguir l'objectiu estratègic de la Unió Europea (UE): un creixement econòmic sostenible, més i millors treballs, i major cohesió social per a 2010.

Per dur a terme aquesta tasca es va dissenyar el "Método Abierto de Coordinación" (MAC) mitjançant el qual els estats membres de la UE traslladen els objectius comuns europeus acordats als respectius plans nacionals per a integrar les polítiques d'inclusió social, pensions, i salut i assistència de llarga durada. Un cop elaborats tots els plans nacionals, el Consell d'Ocupació, Política Social, Sanitat i Consumidors remet al Consell Europeu un informe conjunt europeu sobre protecció social i inclusió social.

El març de 2006 el Consell Europeu va adoptar un nou marc d'acció per al Procés Europeu de Protecció Social i Inclusió Social sobre la base del qual es varen unificar els objectius comuns i es varen simplificar els procediments de notificació que preveia el MAC als seus inicis. L'objectiu de la reforma introduïda en el MAC és centrar el debat en els temes clau per tal d'augmentar el nivell de comprensió de les prioritats de la política social europea, promoure l'aprenentatge mutu i l'intercanvi d'experiències per impulsar l'adopció d'estratègies polítiques més eficaces i integrades en un marc global d'acció.

1.1 Resum de les principals aportacions de l'Informe conjunt sobre protecció social i inclusió social 2008 de la Comissió Europea

L'Informe conjunt sobre protecció social i inclusió social 2008¹ examina els plans estratègics nacionals i recomana actuar sobre els aspectes claus que es relacionaran a continuació per combatre la pobresa i l'exclusió social. Cal fer un incís per subratllar que les dades amb les quals es va elaborar aquest informe són de 2007; això implica que no hi queda recollit l'impacte de la crisi econòmica durant el 2008 i, sobretot, a partir del darrer trimestre de 2008, que és el període en què aquesta més s'ha intensificat.

¹ Proyecto de informe sobre protección social e inclusión social 2008, Consell de la Unió Europea, Brussel·les, 4 de març de 2008. N° prop. Com. 5999/08 SOC 67.

☑ **Polítiques d'inclusió social: mesures contra la pobresa infantil.**

Segons l'Informe de 2008, 19 dels 78 milions d'europesos que estan en risc de pobresa són nins. De fet, la taxa de risc de pobresa infantil a la UE se situa en un 19%, un percentatge que supera la taxa de risc de pobresa de la població general (16%), i en els països més afectats per aquesta problemàtica s'aproxima al 30%. La pobresa infantil resulta d'una combinació complexa de factors com la baixa intensitat laboral dels pares, el fet de viure només amb el pare/mare o en una família molt nombrosa.

La millora experimentada pel mercat laboral durant aquests darrers anys –que s'ha trencat per l'actual situació de recessió econòmica– no ha anat correlacionada amb una disminució de la taxa de pobresa infantil. Així ho demostra el percentatge de nins que estan en situació de risc fins i tot quan els pares treballen: 7% quan treballen ambdós i 25% quan ho fa només un. Aquestes xifres posen de manifest la importància de crear llocs de feina de millor qualitat, un entorn que afavoreixi el manteniment del lloc de treball i oportunitats per al desenvolupament de les capacitats dels treballadors.

Tot i que s'ha quantificat que les transferències de prestacions socials (sigui mitjançant ajudes econòmiques com tècniques) redueix en un 44% el risc de pobresa dels nins, l'experiència dels països que han aconseguit millors resultats ha demostrat que la combinació d'estratègies adreçades a millorar l'accés i mantenir els pares en el mercat laboral mitjançant serveis de suport i capacitació juntament amb les ajudes econòmiques (tant aquelles adreçades a la població general com aquelles específiques adreçades als col·lectius més vulnerables), té més probabilitats d'èxit i ajuda a reduir els "efectes trampa" que les ajudes econòmiques finalistes poden generar.

És en aquest sentit que la Comissió Europea encoratja els seus estats membres perquè emprin el Fons Social Europeu (d'ara en endavant, FSE) per impulsar polítiques d'inclusió social activa que ajudin a pal·liar les dificultats que troben les persones més desfavorides.

L'educació segueix sent un altre element clau per reduir el risc de pobresa dels nins i joves perquè ajuda a compensar en alguna mesura els desavantatges socioeconòmics i a preparar el terreny per a un adequat desenvolupament dels menors. També segons l'Informe de la Comissió, s'ha de donar suport a programes específics adreçats als grups més vulnerables que promoguin la implicació activa dels pares.

Un altre grup d'alt risc és el dels menors acollits en centres i els infants del carrer, el seguiment i l'anàlisi de la situació dels quals s'ha encarregat a un grup de treball específic sobre pobresa i benestar infantil.

Per últim, l'Informe recomana aplicar un enfocament integrat que aglutini els diferents elements que formen part de l'anàlisi del fenomen

de la pobresa infantil: l'econòmic, el comportamental (dimensió personal) i el relacional (dimensió comunitària o social).

☑ **Polítiques de pensions: *promoure l'allargament de les vides laborals i garantir la disponibilitat de pensions amb finançament privat.***

Tot i que en la majoria dels països europeus s'han realitzat al llarg de l'últim decenni reformes estructurals del mercat laboral i de les pensions, l'Informe de la Comissió puntualitza que en bona part d'aquests països aquestes reformes encara no han conclòs i que algun d'aquests estan revisant actualment també els seus sistemes fiscals i les pensions privades.

A la base d'aquestes reformes hi trobam una sèrie d'elements claus que giren al voltant del concepte de cicle de vida:

- ✓ El reforçament de la relació entre cotitzacions de pensions i les prestacions socials.
- ✓ Estratègies per afavorir un envelliment actiu: reducció de l'accés als sistemes de jubilació anticipada per aproximadament un 20% de la població europea que es troba en el tram d'edat comprès entre els 55 i els 64 anys. Altres estratègies són l'augment dels incentius per treballar més anys i la millora de l'ocupació dels treballadors de més edat.

Entre els objectius clau d'aquestes reformes hi trobam:

- ✓ La creació d'un marc adequat perquè els treballadors de més edat puguin seguir treballant.
- ✓ Una major incentivació per a l'allargament de la vida laboral i la contractació i el manteniment dels treballadors de més edat per part dels contractants.
- ✓ L'increment de les oportunitats de feina per a les persones amb discapacitat i poc qualificades, amb el finançament del FSE entre d'altres vies.

El repte que es marca la Comissió és aconseguir que treballin més persones i que ho facin durant més temps, la qual cosa passa per mantenir en el mercat laboral a les persones de més edat. Un altre objectiu que s'han marcat molts estats europeus és aplicar mesures específiques per millorar la cobertura mitjana de les pensions finançades amb capital privat –actualment es situa entre el 50 i el 60%– i assegurar-se que tota la població treballadora acumuli suficients drets de pensió privada. L'Informe de la Comissió adverteix que les futures pensions dependran també del rendiment real del capital acumulat i dels

costos i les cotitzacions reals, la qual cosa pot provocar un impacte negatiu sobretot per a les pensions més baixes.

Polítiques de salut: reduir les desigualtats sanitàries i garantir l'accés a cures de llarga durada.

Tot i les evidents millores en els sistemes públics de salut dels estats membres de la UE, segueixen existint diferències en un mateix país entre els grups de població d'acord amb la situació socioeconòmica, el lloc de residència, el grup ètnic i el sexe, a més del nivell educatiu; i el que resulta més preocupant és que aquestes diferències no tendeixen a disminuir.

El repte de la UE és donar accés a totes les persones a uns serveis de salut d'alta qualitat que, tot incorporant els darrers avanços tecnològics, siguin sostenibles des d'un punt de vista financer.

Algunes de les polítiques que s'apliquen per reduir les desigualtats van destinades a combatre els factors de risc mitjançant la promoció de la salut, reduir la prevalença i incidència d'algunes malalties i garantir activitats de prevenció més eficaces a la llar, al centres escolars i als centres de treball. Altres mesures importants són l'augment de la cobertura de la població, fomentar les activitats de promoció de la salut i prevenció de la malaltia i superar barreres culturals per a l'ús dels serveis que encara subsisteixen per a alguns grups reduïts de la població.

L'Informe de la Comissió assenyala que una de les vies per dur a terme les reformes consisteix a recórrer als Fons Estructurals de la Unió Europea.

Pel que fa a les cures de llarga durada, l'augment de la demanda d'aquests serveis es vincula a l'augment de l'esperança de vida i a la incidència de la invalidesa i la dependència. Tot i que els estats membres de la UE estan prenent consciència que les cures de llarga durada s'han de considerar un nou risc social i que els estats les han de cobrir a través dels sistemes de protecció social i han de garantir un accés quasi universal a aquests serveis, actualment la majoria dels estats membres de la UE no ofereixen un marc universal de prestació de les cures de llarga durada i encara no han aconseguit un finançament estable d'aquests serveis.

L'Informe apunta la necessitat d'una major coordinació entre els serveis sanitaris i els serveis socials, el suport als cuidadors informals i la utilització de noves tecnologies per tal que les persones puguin romandre el major temps possible a la pròpia llar. Per a promoure la desinstitucionalització i reforçar els serveis comunitaris, l'Informe proposa als estats membres de la UE que emprin els Fons Estructurals.

Una altra línia de feina important està relacionada amb la necessària millora de les condicions de treball dels cuidadors informals, la qual cosa implica el seu reconeixement oficial a través de fórmules de

contractació, formació i reciclatge. Tots ells reptes que el Fons Social Europeu pot ajudar a superar.

1.2 Principals aportacions del *Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social 2008-2010* del Ministeri d'Educació, Política Social i Esport del Govern espanyol

El Pla Nacional d'Acció per a la Inclusió Social 2008-2010² (PNAIn) és l'informe espanyol que defineix l'estratègia nacional de la política de protecció social i d'inclusió social per als propers dos anys en el marc del procés d'inclusió social europeu.

El PNAIn 2008-2010 segueix una línia continuïsta quant als cinc objectius prioritaris que establí el PNAIn 2006-2008, els quals alhora estan directament relacionats amb els objectius comuns de l'Estratègia de Lisboa acordats el 2006.

De forma esquemàtica els objectius s'agrupen en dos apartats:

A) Fomentar la inclusió social activa:

1. Fomentar l'accés al treball: promoure la participació en el mercat laboral i lluitar contra la pobresa i contra l'exclusió social.
2. Garantir recursos econòmics mínims.
3. Aconseguir una educació de qualitat amb equitat.

B) Afrontar l'impacte dels canvis sociodemogràfics sobre la pobresa i l'exclusió social.

4. Donar suport a la integració social dels immigrants.
5. Garantir l'equitat en l'atenció a les persones en situació de dependència.

Per a aconseguir aquests objectius prioritaris el PNAIn contempla una sèrie de fites, algunes d'elles incloses al Programa Nacional de Reformes d'Espanya i als Objectius educatius espanyols i europeus 2010:

- Augmentar la taxa d'ocupació fins al 66% per al 2010.
- Augmentar la taxa d'ocupació femenina fins al 57% per al 2010.
- Reduir la taxa d'atur juvenil fins al 18,6% per a 2010.
- Incrementar el Salari Mínim Interprofessional.
- Incrementar progressivament el poder adquisitiu de les pensions mínimes.
- Incrementar la taxa neta d'escolarització a l'educació infantil als 2 anys al 45% i als 3 anys al 99% per a 2010.
- Incrementar la taxa d'alumnes titulats a l'educació secundària obligatòria fins arribar al 80% per a 2010.

² Plan Nacional de Acción para la Inclusión Social del Reino de España 2008-2010, Secretaría de Estado de Política Social, Familias y Atención a la Dependencia y a la Discapacidad, Madrid, 2008.

- Incrementar la taxa bruta d'homes graduats a la segona etapa de l'educació secundària (CINE 3) fins arribar al 43% al batxillerat i al 23% al cicle formatiu de grau mitjà per a 2010.
- Disminuir el percentatge de persones de 18 a 24 anys que ha completat com a màxim la primera etapa de l'educació secundària (CINE 2) i no segueix cap estudi o formació, fins arribar al 15% per a 2010.
- Millorar el rendiment de l'alumnat mitjançant la millora de les puntuacions de les següents competències clau per a 2010: comprensió lectora al 16%, llengües estrangeres a l'11% i matemàtiques al 17%.
- Incrementar el percentatge d'alumnes titulats a l'educació secundària superior (CINE 3) a les edats de 20 a 24 anys fins arribar al 80% per a 2010.
- Incrementar el percentatge d'adults que reben formació permanent fins arribar al 12,5% per a 2010.
- Assignar anualment un 45% del Fons de suport a l'acollida i la integració dels immigrants així com al reforç educatiu a programes educatius en els àmbits d'educació formal, de l'educació d'adults, programes educatius d'entorn i programes dirigits a facilitar l'accés de l'alumnat immigrant als cicles d'educació infantil i a etapes postobligatòries del sistema educatiu.
- Destinar anualment com a mínim un 40% dels recursos del Fons de suport a l'acollida i la integració dels immigrants així com al reforç educatiu als programes d'integració desenvolupats a l'àmbit local.
- Desenvolupar el Sistema per a l'Autonomia Personal i Atenció a la Dependència (SAAD) garantint l'atenció a les persones en situació de dependència segons el calendari d'aplicació de la Llei.

El PNAIn estableix una bateria de mesures per a cadascun dels objectius prioritaris (per a més detall, vegeu pàgines 32 a 53 del Pla Nacional d'Acció per a la Inclusió Social 2008-2010). El capítol 6 del PNAIn incorpora una selecció d'indicadors a través dels quals es mesura el grau de consecució dels objectius prioritaris que estableix el PNAIn al llarg del període 2005-06-07 i 2004-05-06 sobre la població total i desagregada per sexe (vegeu p.81-88 del PNAIn 2008-10).

Els indicadors recollits al PNAIn 2008-2010 estan estructurats en set grups, cadascun dels quals respon als objectius que marca el propi Pla:

- Indicadors de context: distribució de la renda S80/20; coeficient de Gini; cohesió regional; etc.
- Indicadors per mesurar el foment de l'accés al mercat de treball: taxa d'atur de llarga durada; taxa total d'atur; persones que viuen a llars en les quals no treballa cap dels seus membres; etc.
- Indicadors per mesurar com es garanteixen els recursos econòmics mínims: taxa de risc de pobresa després de les

- transferències; llindar de risc de pobresa; persistència de renda baixa; etc.
- Indicadors per mesurar com aconseguir una educació amb equitat: persones que han abandonat l'ensenyament prematurament; persones amb baix nivell educatiu; taxa d'adoneïtat; etc.
 - Indicadors per mesurar com donar suport a la integració social dels immigrants: nombre de treballadors estrangers afiliats a la Seguretat Social; despesa realitzada per a programes per a immigrants; percentatge d'alumnat estranger; etc.
 - Indicadors per mesurar altres mesures d'accés a recursos: tant per cent de població coberta per una assegurança sanitària pública; taxa d'incidència de la SIDA; tant per cent de despesa pública en salut; etc.

El PNAIn defineix el concepte d'exclusió social per la confluència de quatre components o dimensions:

1. Estructural: les dinàmiques de marginació que afecten determinats col·lectius són conseqüència de desajustaments en el teixit o en l'estructura d'una determinada societat.
2. Dinàmica: les fronteres o llindars d'exclusió són mòbils i fluïdes. Aquest concepte de fluïdesa és característica de les nostres societats postmodernes i introdueix un element més d'inestabilitat a les trajectòries individuals: és sobre els individus que recau el pes de la incertesa del futur i la responsabilitat d'enfrontar tot sols les conseqüències de les seves decisions i del seu "fracàs" (l'Estat ja no assumeix el rol paternalista/proteccionista que va jugar durant el segle XX).
3. Multifactorial i multidimensional: l'exclusió és un fenomen polièdric o de diferents cares interrelacionades que requereixen un enfocament integral per al seu abordatge.
4. Estratègica: les polítiques públiques articulades per prevenir o fer front a les situacions d'exclusió s'han de basar en una visió a llarg termini.

1.3 La política d'inclusió social a les Illes Balears

No existeix a les Illes Balears cap pla autonòmic vigent en matèria d'inclusió social que estableixi les línies directrius de la política d'inclusió del Govern de les Illes Balears i, en conseqüència, tampoc s'han definit les línies estratègiques d'actuació a nivell insular ni local. Això implica que no s'han marcat uns objectius específics ni mesures o actuacions concretes per combatre la pobresa a les nostres illes: el darrer document de treball que, segons ens consta, va impulsar el Govern per traçar les polítiques en aquest àmbit d'actuació és l'Esborrany del Pla contra l'exclusió social 2003-2006

que el març de 2003 elaborà la Conselleria de Benestar Social, sense que fos sotmès, però, als tràmits necessaris per a la seva aprovació.

L'única referència normativa vigent en matèria d'inclusió social a les Illes Balears és el Decret 117/2001, de 28 de setembre, pel qual es regula la Renda Mínima d'Inserció de la CAIB (BOIB núm. 120 de 06/10/2001): des de 2001 no hi ha hagut cap modificació ni desenvolupament normatiu per tal d'adaptar la gestió d'aquesta important prestació econòmica als ràpids canvis demogràfics i a les necessitats socials de la població més vulnerable que resideix a les Illes Balears.

L'article 19 del Decret 117/2001 atribueix la competència organitzativa i de gestió de la RMI als consells insulars: "De conformitat amb el que preveu la Llei 12/1993, de 20 de desembre (LIB 1993/217), d'atribució de competències als consells insulars en matèria de serveis socials i assistència social, la concessió i la gestió dels fons destinats a finançar la renda mínima d'inserció són competència dels consells insulars en el seu corresponent àmbit geogràfic. Els consells insulars podran delegar aquestes competències als ajuntaments o ens locals que ho sol·licitin. En aquest cas, els ajuntaments o ens locals podran aportar, dels seus propis pressupostos, la quantitat que considerin oportuna". A Mallorca, la gestió de la RMI és competència de l'IMAS, el qual l'exerceix de forma compartida amb els ajuntaments i Càritas, com a entitat col·laboradora.

L'apartat 2 del mateix article atribueix al Govern de les Illes Balears la potestat reglamentària normativa i als consells insulars la potestat reglamentària organitzativa.

2. SITUACIÓ ECONÒMICA INTERNACIONAL I ESPANYOLA

Les dades que publicà l'Oficina d'Estadística de les Comunitats Europees (Eurostat) el 13 febrer de 2009 referents als indicadors econòmics són molt clars: el Producte Interior Brut (PIB) del quart trimestre de 2008 de la EU-27 i de l'euro-zona (EU-15) va caure un 1,5% respecte del trimestre anterior, la qual cosa significa que l'economia europea ha entrat en recessió³ perquè el trimestre anterior també va ser negatiu, -0,2% (tècnicament es considera recessió quan el PIB entra en signe negatiu durant dos trimestres consecutius). La contracció de l'activitat econòmica entre octubre i desembre de 2008 respecte del tercer trimestre de 2008 ha afectat 12 països europeus, només 3 països han tengut un creixement positiu (Eslovàquia, Grècia i Xipre) i no hi ha dades disponibles per a 12 països.

Pel que fa al creixement econòmic de les 5 principals economies europees, Espanya és el país que s'ha comportat millor, tot i que ha decrescut un 1,0%. Alemanya ha vist com la seva activitat econòmica es contreia un 2,1% (la més intensa des de la reunificació alemanya de fa dues

³ Cf. p. 10.

dècades). L'activitat d'Itàlia ha disminuït un 1,8%, la del Regne Unit l'1,5%, i la de França l'1,2%.

El panorama internacional que perfilen les principals macromagnituds econòmiques dibuixa un escenari de recessió de les principals economies mundials, tot i que la situació econòmica dels EEUU no presenta signes tan negatius com l'europea (el seu PIB ha decrescut l'1% segons dades de l'Eurostat i de l'OCDE per al mateix període de referència). Així ho confirmen les dades que publicà el Departament d'Estadística de l'OCDE⁴ pel que fa a l'evolució intertrimestral del PIB dels països membres de l'OCDE (només hi ha dades disponibles de 16 dels 30 països membres): el rànquing de les principals economies mundials en desacceleració l'encapçala Corea (-5,6%), seguida del Japó (-3,3%), Alemanya (-2,1%), Portugal (-2,0%), Itàlia (-1,8%), Regne Unit (-1,5%), Bèlgica (-1,3%), França (-1,2%), EEUU, Espanya i Hongria tots ells amb -1%, Països Baixos (-0,9%) i Àustria (-0,2%). En positiu només hi trobam la República Eslovaca (2,1%) i Grècia (0,3%).

⁴ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Quarterly National Accounts, Paris, 18 de febrer de 2009.

Taula 1. Evolució del PIB dels països membres de l'OCDE 2006-08 (variació % respecte trimestre anterior)

Subject	B1_GE: Gross domestic product - expenditure approach									
Measure	GPSA: Growth rate compared to previous quarter, seasonally adjusted									
Frequency	Quarterly									
Period	Q4-2006	Q1-2007	Q2-2007	Q3-2007	Q4-2007	Q1-2008	Q2-2008	Q3-2008	Q4-2008	
Country										
Australia	i 0,9	1,4	0,7	1,1	0,9	0,6	0,4	0,1	..	
Austria	i 0,9	0,7	0,6	0,7	0,7	0,5	0,2	0,0	-0,2	
Belgium	i 0,8	0,8	0,3	0,7	0,4	0,4	0,3	0,1	-1,3	
Canada	i 0,5	1,0	1,0	0,6	0,2	-0,1	0,2	0,3	..	
Czech Republic	i 1,5	1,6	1,3	1,3	1,2	1,0	1,0	0,9	..	
Denmark	i -0,1	1,4	-0,9	1,6	-0,2	-1,2	0,4	-0,4	..	
Finland	i 1,1	1,5	0,9	0,8	0,6	0,2	0,5	0,1	-0,6	
France	i 0,6	0,5	0,6	0,7	0,4	0,4	-0,3	0,1	-1,2	
Germany	i 1,1	0,4	0,4	0,6	0,3	1,5	-0,5	-0,5	-2,1	
Greece	i 1,2	1,1	0,7	1,0	0,6	0,8	1,1	0,5	0,3	
Hungary	i 0,6	-0,3	-0,1	0,4	0,5	0,5	0,0	-0,5	-1,0	
Iceland	i -0,3	1,5	3,1	2,0	-0,4	-1,6	4,7	-3,4	..	
Ireland	i -1,8	6,6	-1,1	0,4	-0,2	-0,3	-0,6	1,2	..	
Italy	i 1,1	0,2	0,1	0,1	-0,3	0,4	-0,6	-0,6	-1,8	
Japan	i 0,9	0,9	-0,1	0,2	1,1	0,2	-0,9	-0,6	-3,3	
Korea	i 0,8	1,0	1,7	1,5	1,6	0,8	0,8	0,5	-5,6	
Luxembourg	i 1,8	2,1	-0,1	1,0	0,7	-0,8	1,5	-1,4	..	
Mexico	i 0,2	0,8	1,3	1,2	1,0	-0,2	0,2	0,6	..	
Netherlands	i 0,9	0,7	0,6	1,3	1,6	0,5	-0,1	-0,3	-0,9	
New Zealand	i 0,6	1,2	0,9	0,7	0,8	-0,3	-0,2	-0,4	..	
Norway	i 0,3	0,3	0,7	1,6	1,1	0,2	0,1	-0,7	..	
Poland	i 1,4	1,7	1,6	1,5	1,7	1,2	1,3	1,2	..	
Portugal	i 0,4	0,8	0,5	0,0	0,6	-0,3	0,3	-0,1	-2,0	
Slovak Republic	i 2,6	2,0	1,9	2,6	6,9	-3,3	1,9	1,9	2,1	
Spain	i 0,9	1,0	1,0	0,6	0,6	0,3	0,1	-0,2	-1,0	
Sweden	i 0,6	0,5	0,9	0,4	0,4	0,0	-0,1	-0,1	..	
Switzerland	i 0,4	1,0	0,9	0,9	1,0	0,3	0,3	0,0	..	
Turkey	i 1,4	0,5	1,2	0,6	1,2	3,1	-2,5	-0,8	..	
United Kingdom	i 0,9	0,8	0,9	0,8	0,6	0,4	0,0	-0,6	-1,5	
United States	i 0,4	0,0	1,2	1,2	0,0	0,2	0,7	-0,1	-1,0	
European Union	i 0,8	0,8	0,6	0,7	0,4	0,6	0,0	-0,2	-1,5	
Euro area	i 0,8	0,7	0,5	0,6	0,3	0,7	-0,2	-0,2	-1,5	
G7	i 0,6	0,3	0,7	0,8	0,2	0,4	0,1	-0,3	..	
OECD - Europe	i 0,9	0,7	0,6	0,7	0,6	0,7	-0,2	-0,2	..	
OECD - Total	i 0,7	0,5	0,8	0,9	0,5	0,4	0,1	-0,2	..	

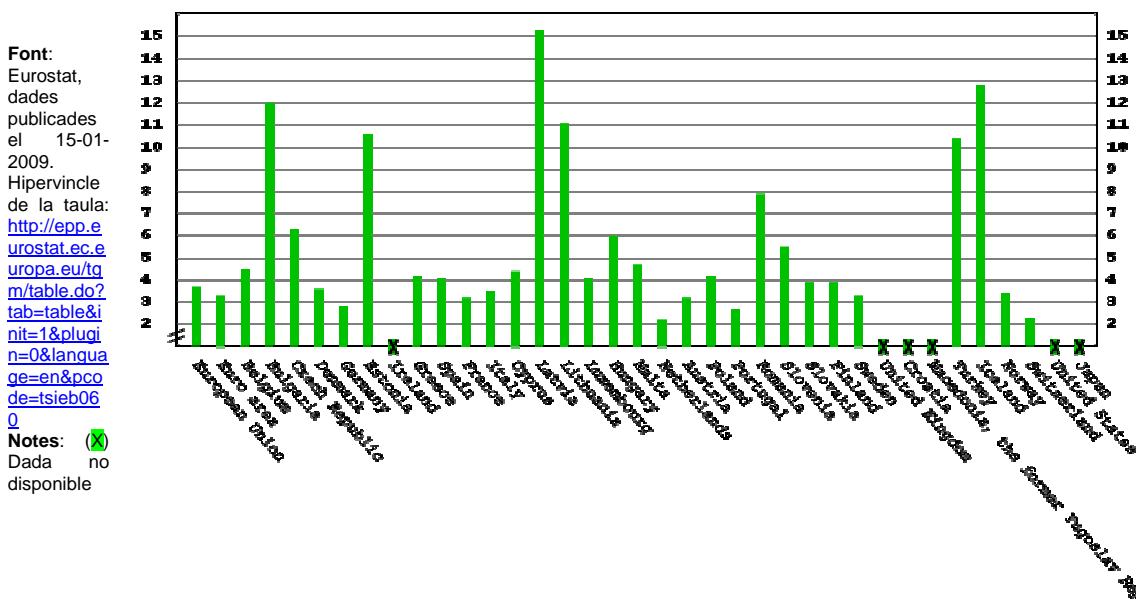
Data extracted on 2009/02/18 15:36 from OECD.Stat

Legend: **E**: Estimated value

Font: OECD Quarterly National Accounts, Paris, febrer 2009.

Un altre indicador macroeconòmic important per calibrar la magnitud de la crisi econòmica és l'evolució de la inflació, un indicador rellevant per conèixer com varia el poder adquisitiu de les economies domèstiques. L'Eurostat publicà el 15/01/2009 dades referides a l'Índex de Preus al Consum Harmonitzat (HIPC) de 2008, el qual permet realitzar comparacions internacionals de l'evolució dels preus al consum de les famílies. Aquest indicador es calcula sobre la base de la mitjana anual de la taxa de variació interanual del HIPC i mostra l'evolució de l'IPC de cada país.

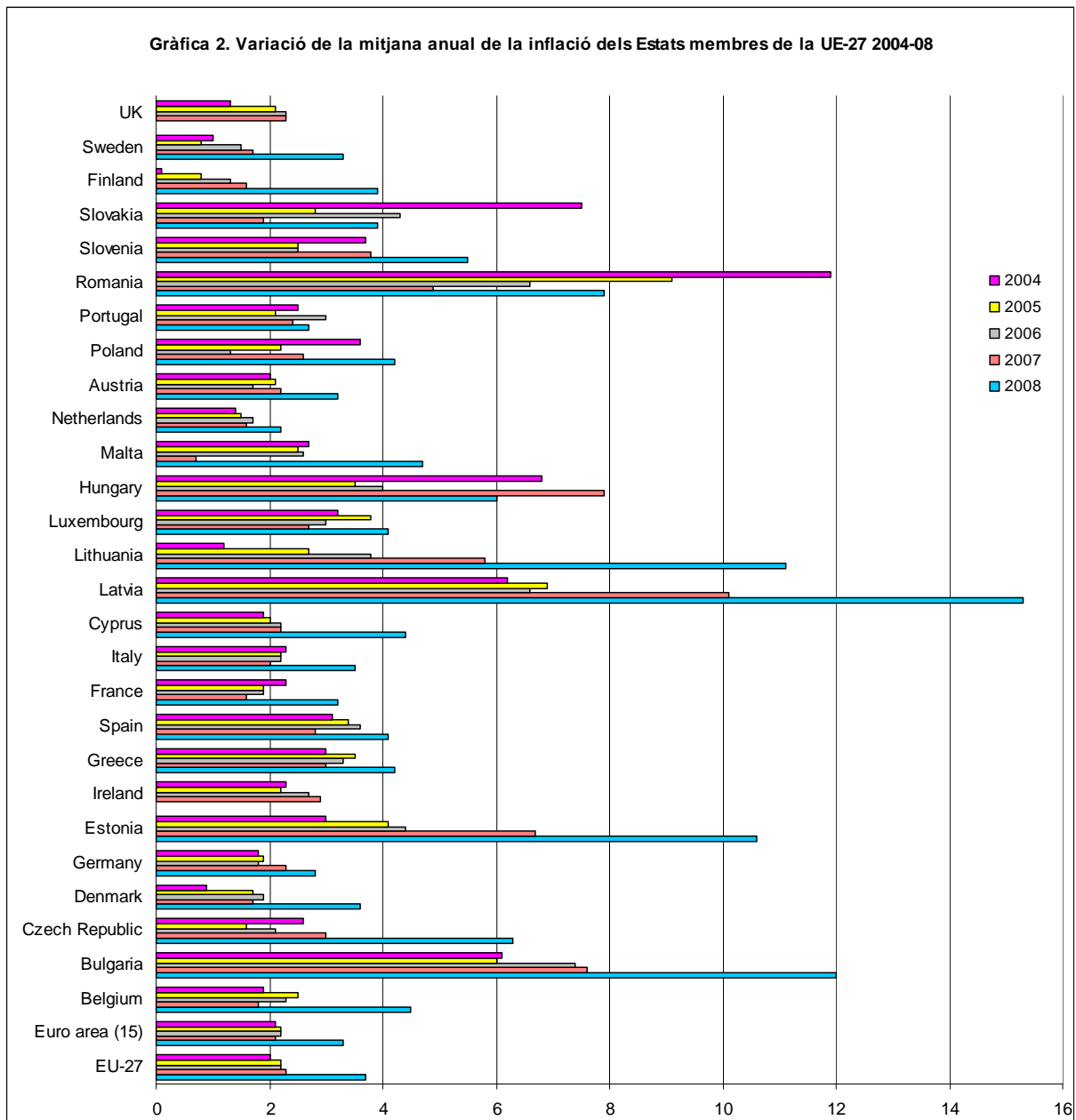
Gràfica 1. Variació de la mitjana anual d'inflació dels estats membres UE i altres països de l'OCDE 2008 (variació % interanual)

La corba moderadament alcista de la inflació en el transcurs del darrer decenni del conjunt de la UE-27 (1998= 1,3% vs 2007= 2,3%) s'ha vist interrompuda per l'augment sobtat de la mitjana de 2008: el 3,7%, una taxa d'inflació molt elevada si el comparem amb el comportament d'aquesta taxa al llarg del darrer decenni. Només 1 dels 27 estats membres de la UE ha tengut una variació negativa en el període 2007-08 (Hongria).

És molt d'hora per preveure quina serà la mitjana anual de l'IPC de 2009, però el comportament de l'IPC mensual de les principals economies europees fa témer una caiguda sobtada per a 2009, la qual cosa ha alertat molts experts davant el risc que l'economia entri en una situació de deflació. La taxa interanual de l'IPC general d'Espanya en el mes de gener

ha estat del 0,8%, sis dècimes per davall de l'enregistrada en el mes de desembre de 2008: aquesta és la taxa anual més baixa de l'IPC espanyol des de juny de 1969. El millor comportament de la inflació subjacent (índex general sense aliments no elaborats ni productes energètics) durant els darrers mesos (la taxa de variació interanual de la inflació subjacent del gener es situa en el 2,0%; és a dir, està 1,2 punts per damunt de la taxa de l'índex general) allunya de moment la perspectiva de la deflació, però avisa del perill.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades publicades per l'Eurostat.

Les xifres que publicà l'Eurostat el 30/01/2009 referides a la taxa d'atur reflecteixen una tendència a l'increment d'aquesta taxa a la UE-27 i a la UE-15 des del tercer trimestre de 2008: el mes de juliol de 2008 trobam el punt d'inflexió (EU-27= 6,9%; EU-15= 7,4) i les darreres dades disponibles de desembre de 2008 situen la taxa d'atur de la EU-27 en el 7,4% i la de la EU-15 en el 8,0%. En termes absoluts, l'Eurostat estima que el desembre de 2008 hi havia 17 milions 911 mil persones en atur a la EU-27 i 12 milions 472 mil a l'EU-15.

Espanya encapçala el rànquing dels països de la UE amb la taxa d'atur més alta de desembre de 2008 (14,4%), seguida de Letònia (10,4%). Espanya és, a més, el país que ha sofert un major augment interanual de l'atur (% variació respecte al mateix mes de l'any anterior): ha passat del 8,7% de desembre de 2007 al 14,4% de desembre de 2008. Per l'altre extrem, el país amb la taxa més baixa d'atur la tenen els Països Baixos (2,7%) i Àustria (3,9%).

Fora de la UE, destacam el 7,2% d'atur dels EEUU de desembre de 2008 i el 3,9% del Japó.

Taula 2. Taxes d'atur harmonitzades (%) dels estats membres de la UE i altres països de la OCDE – dades mensuals 2008

geo/time	2008M02	2008M03	2008M04	2008M05	2008M06	2008M07	2008M08	2008M09	2008M10	2008M11	2008M12
AT	4,30	3,80	3,70	3,40	3,20	3,50	3,80	3,90	3,70	3,60	4,20
BE	7,10	6,70	6,50	6,10	6,40	7,50	7,90	7,80	7,40	7,00	7,10
BG	6,60	6,30	6,10	5,80	5,50	5,30	5,10	5,00	5,00	5,00	5,40
CY	4,40	4,00	3,40	3,10	3,50	3,90	3,50	3,50	3,40	4,00	4,60
CZ	4,70	4,50	4,30	4,20	4,10	4,30	4,30	4,30	4,30	4,50	4,90
DE	8,00	7,90	7,70	7,10	7,60	7,30	7,10	6,50	6,50	6,90	7,50
DK	3,30	3,20	3,10	3,00	3,00	3,20	3,40	3,50	3,70	4,00	4,50
EA	7,50	7,50	7,30	7,20	7,30	7,20	7,30	7,30	7,70	7,90	8,30
EA12	7,60	7,50	7,40	7,20	7,30	7,20	7,30	7,30	7,70	8,00	8,30
EA13	7,50	7,50	7,40	7,20	7,30	7,20	7,30	7,30	7,70	7,90	8,30
EA15	7,50	7,50	7,30	7,20	7,30	7,20	7,30	7,30	7,70	7,90	8,30
EA16	7,60	7,50	7,40	7,30	7,40	7,20	7,30	7,30	7,70	8,00	8,30
EE	4,20	4,10	3,80	3,90	4,30	5,40	6,20	7,10	8,30	9,50	10,40
ES	9,70	9,80	10,20	10,40	10,70	10,80	11,30	11,90	13,20	14,00	14,60
EU15	7,10	7,00	6,90	6,80	7,00	6,90	7,00	7,00	7,30	7,50	7,80
EU25	7,10	7,00	6,90	6,80	6,90	6,80	6,90	6,90	7,20	7,40	7,70
EU27	7,10	7,00	6,80	6,70	6,80	6,70	6,80	6,80	7,10	7,30	7,60
FI	6,40	6,80	6,20	8,80	6,80	5,20	5,60	5,90	5,80	6,00	6,10
FR	7,80	7,60	7,50	7,40	7,30	7,30	7,70	7,70	8,00	8,30	8,40
GR	8,30	8,30	7,20	7,20	7,20	7,20	7,20	7,20			
HR	10,00	9,80	8,30	7,90	7,50	7,10	7,10	7,30	8,70	8,90	9,10
HU	8,00	7,80	7,70	7,60	7,60	7,60	7,70	7,80	7,90	8,30	8,70
IE	4,70	5,10	5,20	5,50	6,20	6,80	7,10	7,10	7,30	7,60	7,90
IT	7,10	7,10	6,80	6,80	6,80	6,10	6,10	6,10			
JP	4,10	4,10	4,10	4,00	3,90	3,80	4,10	4,10	3,90	3,90	4,10
LT	4,90	4,80	4,50	4,40	4,70	5,70	6,30	5,90	6,10	7,10	8,50
LU	4,70	4,30	4,10	4,00	3,90	4,10	4,20	4,40	4,70	4,80	5,10
LV	6,70	6,60	6,30	6,10	6,40	6,90	7,20	7,50	7,90	8,90	10,40
MT	6,20	5,90	5,80	5,60	5,50	5,50	5,70	5,60	5,80	6,10	5,80
NL	3,20	3,20	3,00	2,80	2,50	2,40	2,50	2,60	2,70	2,60	2,80
NO	2,60	2,40	2,50	2,70	2,80	2,60	2,50	2,50	2,60	2,60	
PL	8,10	7,70	7,30	7,10	6,90	6,70	6,60	6,60	6,40	6,60	6,70
PT	7,80	7,60	7,40	7,40	7,50	7,70	7,90	8,00	8,00	8,00	8,00
RO	6,30	6,30	5,60	5,60	5,60	5,40	5,40	5,40			
SE	6,10	6,30	6,00	5,90	8,10	5,80	5,20	5,90	5,70	6,20	6,40
SI	5,10	4,80	4,30	4,10	4,00	4,10	4,10	4,00	4,70	4,90	4,90
SK	10,50	10,40	10,20	10,10	9,80	9,10	8,70	8,90	8,70	9,00	9,60
TR	10,30	10,30	7,80	7,80	7,80	8,70	8,70	8,70			
UK	5,20	5,20	5,00	5,20	5,50	5,90	6,10	6,10	6,20	6,10	
US	5,20	5,20	4,80	5,20	5,70	6,00	6,10	6,00	6,10	6,50	7,10

Font: Eurostat, dades publicades el 30-01-2009. Títol de la taula: "Harmonised unemployment rates (%) - monthly data".

3. SITUACIÓ ECONÒMICA BALEAR I MALLORQUINA

Malauradament, les Illes Balears no es lliuren de la crisi econòmica que afecta totes les economies mundials, tot i que tècnicament, de moment, ens trobam en una situació de desacceleració i no de recessió, com és el cas de la major part de les economies de la zona euro i dels EU-27 (Alemanya, França, Itàlia i Espanya, al capdavant), dels Estats Units d'Amèrica, del Japó. Alhora, les economies emergents (Xina, Índia, Europa Central i de l'Est, Llatinoamèrica) pateixen un refredament de l'activitat econòmica.

Fins el març del 2009 l'economia balear ha aconseguit defugir la recessió perquè encara no s'ha registrat cap trimestre de creixement negatiu, tot i que la trajectòria descendent iniciada a finals de 2007 continua el seu pendent de desacceleració. Segons les estimacions del Centre de Recerca Econòmica (UIB - "Sa Nostra"), les Illes Balears han crescut en termes reals un 0,6% durant el 4t trimestre de 2008 i el creixement anual ha estat de l'1,4%, molt per davall del 2,7% de 2007, un comportament, per altra banda, millor que l'1,1% de creixement espanyol de 2008.

A continuació reproduïm un quadre que hem extret de l'últim informe quadrimestral d'actualitat econòmica de les Balears "Conjuntura"⁵ que elabora el CRE (UIB - "Sa Nostra") perquè mostra de forma inequívoca quin ha estat el comportament de les principals macromagnituds de les economies de referència a nivell mundial i de l'economia balear al llarg dels últims sis trimestres.

⁵ Conjuntura núm. 24 · Febrer 2009, Centre de Recerca Econòmica (UIB - "Sa Nostra"), març de 2009.

Principals macromagnituds									
				2007		2008			
		2007	2008	III	IV	I	II	III	IV
PIB	Estats Units	2,0	1,3	2,8	2,3	2,5	2,1	0,7	-0,2
	Japó	2,4	-0,7	2,1	2,0	1,5	0,7	-0,2	-4,6
	UME	2,6	0,7	2,6	2,1	2,1	1,5	0,7	-1,2
	Alemanya	2,6	1,3	2,4	1,7	2,8	2,0	0,8	-1,6
	Regne Unit	3,0	0,7	3,3	3,0	2,6	1,7	0,3	-1,8
	Espanya	3,7	1,1	3,6	3,2	2,7	1,8	0,9	-0,7
	Balears	2,7	1,4	2,8	2,6	2,2	1,7	1,3	0,6
Inflació	Estats Units	2,8	3,8	2,4	4,0	4,1	4,4	5,3	1,6
	Japó	0,1	1,4	-0,1	0,5	1,0	1,4	2,2	1,0
	UME	2,1	3,3	1,9	2,9	3,4	3,6	3,8	2,3
	Alemanya	2,3	2,7	2,2	3,1	3,0	3,0	3,3	1,7
	Regne Unit	2,3	3,7	1,8	2,1	2,3	3,3	4,8	4,1
	Espanya	2,8	4,1	2,4	4,0	4,5	4,7	5,0	2,5
	Balears	2,7	3,8	2,3	3,6	4,1	4,4	4,6	2,4
Taxa d'atur	Estats Units	4,6	5,8	4,7	4,8	4,9	5,4	6,1	6,9
	Japó	3,9	4,0	3,8	3,9	3,8	4,0	4,0	4,1
	UME	7,5	7,5	7,5	7,3	7,3	7,4	7,5	7,9
	Alemanya	8,4	7,3	8,3	8,0	7,6	7,4	7,2	7,1
	Regne Unit	5,3	n.d.	5,2	5,1	5,1	5,4	5,8	n.d.
	Espanya	8,3	11,3	8,3	8,6	9,3	10,6	11,8	13,7
	Balears	7,0	10,2	4,5	9,0	10,7	8,4	9,4	12,3
Ocupació	Estats Units	1,1	-0,3	1,0	0,9	0,5	0,2	-0,3	-1,4
	Japó	0,1	-0,4	0,0	0,2	0,1	-0,4	-0,6	-0,7
	UME	2,0	n.d.	2,2	2,0	1,9	1,2	1,0	n.d.
	Alemanya	2,2	n.d.	2,5	2,1	2,3	1,1	1,9	n.d.
	Regne Unit	0,6	n.d.	0,6	1,2	1,7	1,4	0,6	n.d.
	Espanya	3,1	-0,5	3,1	2,4	1,7	0,3	-0,8	-3,0
	Balears	2,4	0,4	1,5	0,7	2,1	0,1	-0,5	-0,1

* Variacions anuals en percentatges, excepte taxa d'atur en termes absoluts

Font: Eurostat, INE, BLS, ILO, Ministry of Internal Affairs and Communications of Japan i elaboració pròpia

Així, si bé la comparació d'aquestes macromagnituds amb els resultats obtinguts per l'economia balear ens permet concloure que, malgrat el clar deteriorament de la situació econòmica, l'economia balear mostra un comportament millor que l'obtingut per les altres economies, el debilitament que la demanda turística ha sofert durant el 2008 afecta de forma directa les previsions del sector turístic per a 2009, el motor de la nostra economia i aquest fet, unit al debilitament de la demanda interna, en constitueixen signes clars de debilitament.

En aquest sentit, les xifres provisionals que publicà l'INE el 4 de març de 2009 sobre la Conjuntura Turística Hotelera (EOH/IPH/IIH) extretes de l'Enquesta d'ocupació en establiments turístics de gener de 2009 són prou contundents: les pernoctacions en establiments hotelers al conjunt espanyol disminuïren un 12% el gener de 2009 respecte del mateix mes de 2008, alhora que els preus hotelers disminuïren un 2,6% en taxa interanual. A aquestes dades s'hi ha d'afegir el mal comportament de les

macromagnituds dels principals països d'origen dels turistes que arriben a les Balears, Alemanya i Gran Bretanya.

Si descomposam el PIB no agrari de les Illes Balears des del costat de l'oferta, comprovam que la construcció és l'únic sector que –segons les estimacions del CRE– durant el quart trimestre de 2008 obté un signe negatiu (-0,5%) i situa el creixement anual del sector en un esquifit 0,7% enfront del 2,8% de 2007. Els altres sectors, indústria i serveis, sens dubte s'han contagiats de l'enfonsament de la construcció. El cas de la indústria és clar: la caiguda de la demanda de materials de construcció i de les matèries relacionades ha afectat directament la producció industrial que ha tancat el quart trimestre amb una taxa de creixement del 0,3%, tot i que la desacceleració no ha estat tan profunda com en els altres sectors i ha salvat l'any amb una taxa de creixement del 0,8% vs l'1,5% de 2007. En el cas dels serveis, motor de l'economia balear, la senda descendent iniciada a finals de 2007 s'ha agreujat durant el quart trimestre de 2008 (0,8% vs l'1,5% del trimestre anterior) i ha tancat l'any, sempre segons estimacions del CRE, amb un creixement anual de l'1,6%, que representa la major aportació al creixement global del PIB no agrari (és el sector que més ha crescut durant el 2008), però queda molt per davall del 2,8% d'increment amb què el sector dels serveis tancà el 2007.

Pel costat de la demanda, el consum i la inversió també s'han vist fortament afectats pels mals resultats del quart trimestre, essent la inversió la més malmenada amb una taxa de creixement en el quart trimestre de 2008 de -0,6%, el pitjor resultat dels darrers sis anys, i tancant l'any amb un ajustadíssim 0,6% enfront del 2,6% de 2007. Pel que fa al consum, la despesa de les llars s'ha contret a un ritme superior al que havia estat la tendència al llarg de l'any, situant la taxa de creixement del 4t trimestre al 0,8% i la taxa anual a l'1,6% (molt lluny del 2,7% de 2007). I és que el clima d'incertesa que provoca el panorama econòmic, i de forma més directa les altíssimes taxes d'atur, unit a l'elevat endeutament de les famílies i les dificultats per obtenir préstecs, no ajuden precisament a reactivar el consum. El descens del nombre d'empreses afiliades a la Seguretat Social, la caiguda de les matriculacions de cotxes, el descens del consum de benzina, la disminució del trànsit marítim de mercaderies, entre d'altres indicadors, en són una demostració evident.

La situació econòmica que acabam de descriure està impactant de diferent forma sobre el territori donat que hi ha diferències substancials en l'estructura productiva entre els municipis, la qual cosa significa que els municipis de Mallorca no formen un tot homogeni des del punt de vista productiu, sinó més aviat tot el contrari. Aquestes diferències en l'estructura productiva dels municipis no són un tret característic de l'actual conjuntura econòmica, sinó que el que ha canviat en el decurs de les últimes dècades són els factors que expliquen amb major grau aquestes diferències: si fins a l'inici del nou mil·lenni podíem dibuixar un mapa de Mallorca amb unes zones demarcades d'acord amb el diferent teixit productiu existent en el territori –així, teníem el litoral i l'interior; l'una amb una estructura

fonamentalment basada en el sector turístic i l'altra amb la major presència del sector agrari i en algunes zones industrial-, les diferències que hi trobam actualment s'expliquen sobretot per la intensitat de l'especialització productiva que ha tengut lloc durant l'etapa expansiva de l'economia que acabam d'acomiarar –durant la qual es varen accentuar aquestes diferències- i també per la influència de la variable demogràfica (sobretot l'augment de la població empadronada als municipis per la pressió dels fluxos migratoris) i també per la pressió urbanística que han sofert alguns municipis motivada per la febre constructora que ha assolat algunes zones de Mallorca durant aquests darrers anys.

Tal com apunta l'informe "Conjuntura" del CRE (UIB - "Sa Nostra"), la intensa transformació demogràfica i social que ha tengut lloc al llarg de la darrera dècada ha eixamplat les diferències existents en el teixit productiu. Com bé s'explica a l'informe, "[...] la força centrífuga de Ciutat ha atorgat més pes als municipis veïns –Calvià i Marratxí- i, paral·lelament, l'ampliació de la xarxa viària i l'expansió de la construcció han incentivat un guany continu de població al corredor Palma-Alcúdia i a la comarca des Migjorn, amb la qual cosa s'ha escurçat la tradicional i marcada distància entre les zones costaneres –més dinàmiques en termes laborals i econòmics- i les d'interior"⁶.

L'anàlisi del mercat laboral per municipi, i concretament de la taxa d'atur registrat i de la seva evolució interanual, adquireix una importància capital per mostrar el diferent impacte que l'actual situació econòmica té en el territori i, sobretot, per conèixer quins són els municipis més afectats per l'important increment de l'atur enregistrat i per la destrucció d'ocupació del darrer trimestre de 2008.

Així i tot, els indicadors de febrer de 2009 ens donen un cert respir: segons les dades de la Nota de conjuntura laboral que publicà l'Observatori del Treball de les Illes Balears⁷, les Illes Balears són l'única comunitat autònoma espanyola a on la xifra d'aturats s'ha reduït respecte al mes de gener. Concretament, el nombre d'aturats a les Illes Balears ha estat de 74.367 persones: en termes absoluts, la variació respecte al febrer ha estat de -80 persones i en termes relatius de -0,1%. Això no obstant, en termes interanuals s'ha produït un increment de 26.032 aturats (53,9%). Totes les illes excepte Mallorca (+0,7%) han tengut una variació intermensual negativa: Menorca, -1,0%; Eivissa, -4,2%; Formentera, -5,1%.

Per analitzar la incidència de l'atur entre els municipis de Mallorca ens hem basat en la taxa d'atur registrada el mes de novembre de 2008, a partir de la qual hem delimitat dues zones sobre el mapa de Mallorca: així, per una part tenim la zona menys afectada per l'atur formada per la zona de Tramuntana –amb valors per municipi que oscil·len entre el 3,1% d'Escorca o el 7,2% de Deià i el 18,9% d'Estellencs i el 14,4% d'Esporles- i

⁶ Ibídem, p. 44.

⁷ Nota de conjuntura laboral a les Illes Balears – Febrer 2009, Observatori del Treball de les Illes Balears. Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears, març de 2009.

Palma i rodalies (Palma, 11,8%; Marratxí, 8,3%; Andratx, 11,7%); i per altra part la zona més malmesa per l'atur, l'impacte del qual s'ha intensificat a la major part dels municipis de la Mancomunitat del Nord –on hi trobam el municipi amb la taxa d'atur més elevat de Mallorca, Alcúdia amb el 30,8%, un valor dues vegades superior a la mitjana de l'illa, i Santa Margalida amb el 26%– i els municipis del Llevant (Son Servera, 22,8% i Capdepera, 22,6%) i Sud de Mallorca (Ses Salines, 23,7% i Felanitx, 23%). Entremig d'aquestes dues zones hi trobam municipis de la Mancomunitat del Pla (els valors més alts els trobam a Lloret de Vistalegre amb el 22,9% i Costitx amb el 19,8%, i els més baixos a Ariany, 2,5% -el més baix de tot Mallorca- i Montuïri, 9,5%) i els de la Mancomunitat del Raiguer (els valors més alts els trobam a Lloseta, 21,3%, i Inca, 21,1%, i els més baixos a Santa Maria del Camí amb el 12,6% i Consell amb el 13,7%).

Taula 3. Taxa d'atur enregistrat per municipis de Mallorca, novembre 2008

	Població aturada (nov. 2008)	Població afiliada (nov. 2008)	Població activa (afil.+atur.) nov. 2008	Taxa d'atur (pob.atur./pob.act.) nov. 2008
ALARÓ	240	972	1.212	19,8%
ALCÚDIA	1.758	3.959	5.717	30,8%
ALGAIDA	203	992	1.195	17,0%
ANDRATX	622	4.675	5.297	11,7%
ARIANY	6	233	239	2,5%
ARTÀ	410	1.925	2.335	17,6%
BANYALBUFAR	19	115	134	14,2%
BINISALEM	344	2.143	2.487	13,8%
BÚGER	45	186	231	19,5%
BUNYOLA	236	1.460	1.696	13,9%
CALVIÀ	3.076	13.542	16.618	18,5%
CAMPANET	113	519	632	17,9%
CAMPOS	467	2.548	3.015	15,5%
CAPDEPERA	926	3.166	4.092	22,6%
CONSELL	173	1.088	1.261	13,7%
COSTITX	48	195	243	19,8%
DEIÀ	23	295	318	7,2%
ESCORCA	4	125	129	3,1%
ESPORLES	188	1.115	1.303	14,4%
ESTELLENCS	17	73	90	18,9%
FELANITX	1.338	4.482	5.820	23,0%
FORNALUTX	15	137	152	9,9%
INCA	2.487	9.288	11.775	21,1%
LLORET DE VISTALEGRE	68	229	297	22,9%
LLOSETA	403	1.487	1.890	21,3%
LLUBI	106	437	543	19,5%
LLUCMAJOR	2.114	9.693	11.807	17,9%
MANACOR	2.925	14.091	17.016	17,2%
MANCOR DE LA VALL	44	204	248	17,7%
MARIA DE LA SALUT	87	530	617	14,1%
MARRATXÍ	1.503	16.595	18.098	8,3%
MONTUÏRI	91	867	958	9,5%
MURO	422	3.024	3.446	12,2%
PALMA	26.758	200.214	226.972	11,8%
PETRA	144	871	1.015	14,2%
POBLA, SA	848	3.351	4.199	20,2%
POLLENÇA	1.004	4.400	5.404	18,6%
PORRERES	224	1.556	1.780	12,6%
PUIGPUNYENT	52	358	410	12,7%
SALINES, SES	326	1.047	1.373	23,7%
SANT JOAN	66	419	485	13,6%
SANT LLORENÇ DES CARDASSAR	305	1.338	1.643	18,6%
SANTA EUGÈNIA	63	362	425	14,8%
SANTA MARGALIDA	891	2.540	3.431	26,0%
SANTA MARIA DEL CAMÍ	264	1.823	2.087	12,6%
SANTANYÍ	828	3.823	4.651	17,8%
SELVA	162	698	860	18,8%
SENCELLES	113	461	574	19,7%
SINEU	126	901	1.027	12,3%
SÓLLER	507	3.496	4.003	12,7%
SON SERVERA	1.116	3.771	4.887	22,8%
VALLDEMOSSA	68	488	556	12,2%
VILAFRANCA DE BONANY	144	642	786	18,3%
Total Mallorca	54.530	332.948	387.478	14,1%
Total Balears	70.144	402.063	472.207	14,9%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB (nombre de persones aturades registrades en les oficines del SOIB) i de la Tresoreria General de la Seguretat Social (xifra mitjana d'afiliació a la Seguretat Social).

Nota: Taxa d'atur registrada= pob. aturada / pob. activa (afiliats + aturats).

Taula 4. Taxa d'atur enregistrat per mancomunitats de Mallorca, novembre 2008

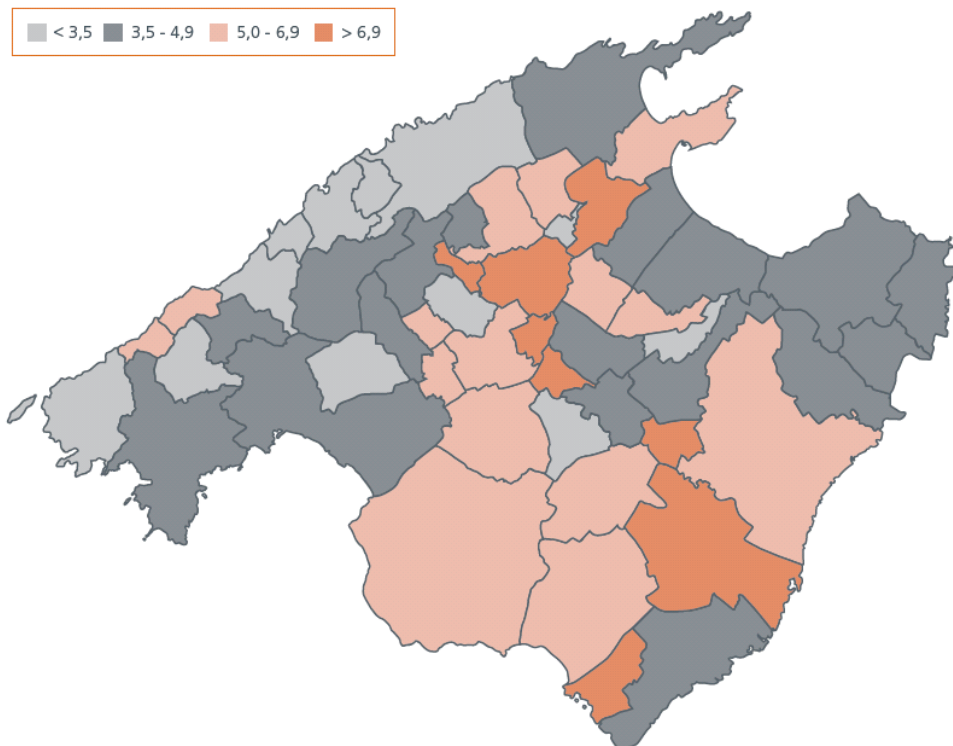
	Pob. aturada (nov. 2008)	Pob. afiliada (nov. 2008)	Pob. activa (afil.+atur.) nov. 2008	Taxa d'atur (pob.atur /pob.act.) nov. 2008
Sense mancomunitat	37.857	250.627	288.484	13,1%
Mancomunitat del Pla	1.489	8.695	10.184	14,6%
Mancomunitat del Raiguer	5.778	35.003	40.781	14,2%
Mancomunitat Sud	2.959	11.900	14.859	19,9%
Mancomunitat de Tramuntana	1.114	7.525	8.639	12,9%
Mancomunitat Nord	5.333	19.199	24.532	21,7%
Total Mallorca	54.530	332.948	387.478	14,1%

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del SOIB (nombre de persones aturades registrades en les oficines del SOIB) i de la Tresoreria General de la Seguretat Social (xifra mitjana d'afiliació a la Seguretat Social).

Nota: Taxa d'atur registrada= pob. aturada / pob. activa (afiliats + aturats).

Reproduïm a continuació un mapa que publicà el CRE en el seu Informe de conjuntura núm. 24 en què distribueix sobre el territori els municipis segons la taxa de variació interanual de l'atur (novembre 2008-novembre 2007). Els municipis on més ha augmentat aquesta taxa en aquest darrer any són Lloret de Vistalegre, Costitx, Inca, Lloseta –tots ells ubicats a la Mancomunitat del Pla–, Sa Pobla, Vilafranca de Bonany, Felanitx i Ses Salines. Els municipis on menys ha augmentat són Puigpunyent, Valldemossa, Deià, Sóller, Fornalutx, Escorca –ubicats tots ells a la Mancomunitat de Tramuntana–, Andratx, Marratxí, Binissalem, Búger, Ariany i Montuïri. A grans trets, podem assenyalar l'existència d'una certa homogeneïtat entre els municipis que han patit un major increment interanual de la taxa d'atur i els que han obtingut major taxa d'atur enregistrada el novembre de 2008; i inversament: el grup de municipis amb menor increment interanual de la taxa d'atur coincideix amb els que han obtingut les taxes més baixes d'atur el novembre de 2008.

Evolució interanual de les taxes d'atur als municipis de Mallorca, novembre de 2008

* Dades en diferències interanuals de punts percentuals
Font: SOIB i elaboració pròpia

4. ANÀLISI DELS PRINCIPALS INDICADORS DEL BENESTAR A LES ILLES BALEARS

Les principals fonts d'informació per a l'estudi de fenòmens com la pobresa o l'exclusió social i per a l'anàlisi en profunditat de la situació socioeconòmica de les llars a Espanya són principalment l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) i, en segon lloc, l'Enquesta de Pressuposts Familiars (EPF) que permet analitzar l'origen i la quantia de les rendes de les llars i com s'empren en diverses despeses de consum. L'ECV segueix les recomanacions de l'Eurostat, i concretament el Reglament (CE) núm. 1177/2003 del Parlament Europeu i del Consell de 16 de juny de 2003 relatiu a les estadístiques comunitàries sobre la renda i les condicions de vida, i calcula els indicadors de pobresa per a tots els països de la Unió Europea amb les dades de l'EU-SILC, "Statistics on Income and Living Conditions" (Estadística Comunitària d'Ingressos i Condicions de Vida). L'ECV és una operació estadística harmonitzada per a tots els països de la Unió Europea que a Espanya va començar a realitzar-se el 2004 i consisteix

en una enquesta anual adreçada a les llars, que a més proporciona informació longitudinal perquè les persones entrevistades col·laboren uns anys seguits (enquesta panell).

L'Oficina Estadística de la Comunitat Europea, Eurostat, proporciona a través de l'EU-SILC dades sobre la renda i les condicions de vida de tots els països que formen part de la UE, però no ofereix la informació desagregada a nivell regional. El mateix succeeix amb el panell d'indicadors que recull el Pla Nacional d'Acció per a la Inclusió Social 2008-2010 del Govern espanyol, el qual ofereix dades extretes de diferents fonts estadístiques, principalment de l'ECV, on hi trobam dades sobre la renda, el nivell i la composició de la pobresa i l'exclusió social a Espanya en el període 2005-07.

Per a una anàlisi del benestar socioeconòmic o, dit en termes antinòmics, de la desigualtat socioeconòmica, és fonamental conèixer la distribució de la renda en un determinat territori i en un període de temps determinat. Un dels indicadors més eficaços per mesurar la igualtat/desigualtat en la distribució de la renda és el coeficient de Gini; aquest índex relaciona les parts acumulatives de la població distribuïda segons la renda i les parts acumulatives del total de la renda, i el seu valor oscil·la entre el 0 i l'1 (el 0 indica que existeix una igualtat perfecta entre els individus d'un determinat territori i l'1, una perfecta desigualtat, és a dir, tota la renda és en mans d'un individu).

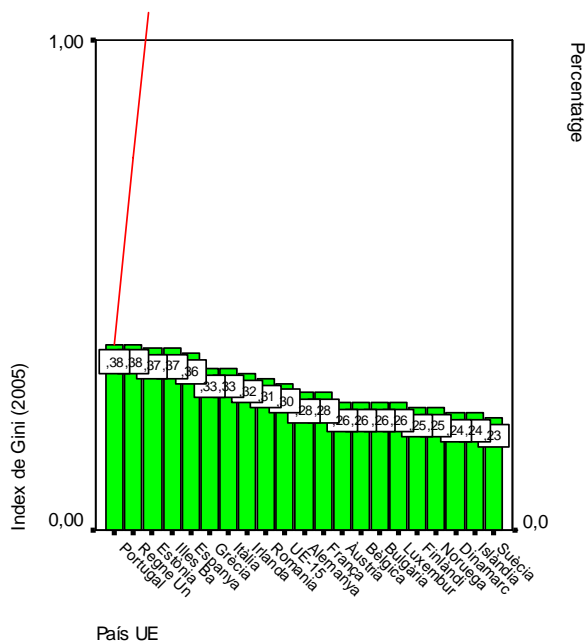
No existeixen, no obstant aquesta harmonització de les dades entre els països de la Unió Europea, unes dades oficials elaborades que analitzin la distribució de la renda a nivell regional, per la qual cosa ens remetem a les xifres que el professor d'Economia Aplicada de la UIB, Amedeo Spadaro, presentà en ocasió d'una ponència⁸, les quals han estat elaborades a partir del panell de declarants de l'IRPF 1982-1998 i de la mostra de declarants de l'IRPF 2002-2004 que proporciona l'Institut d'Estudis Fiscals i l'Agència Estatal d'Administració Tributària. Tal com adverteix Spadaro, les persones que estan exemptes de declarar (persones amb rendes baixes) no estan representades en aquesta mostra, per la qual cosa els resultats reflecteixen una situació millor a la realment existent.

Les dades que aquest autor ha elaborat evidencien que la desigualtat de la renda disponible de les famílies de Balears és molt més accentuada que la mitjana europea, tot i que els valors que s'obtenen per a les Illes Balears són similars als del conjunt espanyol: mesurat en termes de renda disponible, els valors han oscil·lat entre el 0,31 de 1982 i el 0,37 de 2004, i en termes de renda bruta entre el 0,33 de 1982 i el 0,42 de 2004. El més preocupant és la tendència alcista que ens mostren les dades en el període estudiat: entre 1991 i 1994 hi hagué una reducció de la desigualtat, després de 1994 la corba torna a ser clarament alcista, i en el darrer

⁸ Eixos bàsics de l'Estat del Benestar i la seva aplicació a les Illes Balears, ponència presentada per Amedeo Spadaro el 4 d'abril de 2009 en el marc de les jornades Els reptes de les polítiques de benestar en una societat en canvi, que tingueren lloc a Palma.

període sembla que es redueix, tot i els valors alarmantment elevats en què se situa l'índex en el cas de Balears.

Gràfica 3. Comparació entre l'índex de Gini per a Balears i la resta de països europeus, 2005

Font: Dades elaborades per Amedeo Spadaro a partir de les dades publicades per l'Eurostat.
Nota: El coeficient de Gini està calculat sobre la renda disponible per adult equivalent.

Tal com apunta A. Spadaro, hi ha un altre aspecte preocupant de la relació entre creixement econòmic i desigualtat en el cas de Balears (que també pot fer-se extensible al conjunt espanyol): a major PIB per càpita (creixement econòmic) major desigualtat. Per estudiar aquest fenomen, Spadaro analitza la variable renda fiscal per nivells de renda a partir de la mostra de declarants de l'IRPF de 2002 a 2004 i estratifica la mostra en 10 trams de renda que es correspon amb un decil. Les conclusions que extreu de l'anàlisi de la renda retinguda de 2003 a Balears –que són extensibles al conjunt espanyol– demostren els nivells de desigualtat en la distribució de la renda de la nostra comunitat autònoma: prop del 70% de la població, que es correspon a l'estrat més pobre o classe mitjana-baixa, acumula una proporció de renda del 42% (el 10% de la població més pobre, el 1r decil, retén només el 2% del total de la renda), mentre que el 10% de la població més rica (l'últim decil o 10è) n'acumula el 32%, i el 20% de població amb renda mitjana-alta n'acumula el 26%. És a dir, el 30% de la població més rica (el decil 8è, 9è i 10è) acumula el 58% de la renda total.

A més del coeficient de Gini, un altre dels indicadors més emprats i tècnicament acceptats en l'àmbit de la UE per al mesurament de la pobresa en un determinat territori és la taxa de pobresa relativa: per a calcular-la es

té en compte el llindar de pobresa, el límit o frontera per davall de la qual es considera que una família és pobra. Aquest se situa en el 60% de la mitjana de la renda disponible equivalent. La taxa de pobresa és el percentatge de persones que viuen per davall del llindar de pobresa.

Les dades que ha publicat l'Eurostat el 20 de maig de 2009 corresponents al percentatge de llars per davall del llindar de la pobresa 1996-2007, mostren unes diferències notables entre els països europeus: el grup de països amb la taxa més elevada l'encapçala el 2007 Letònia (21%), seguida molt de prop per Espanya, Itàlia i Grècia tots aquests amb el 20%; a l'altre extrem, hi trobam Holanda i la República Txeca (ambdues amb el 10%) i Suècia i Eslovàquia (ambdues amb l'11%). Alhora, la mitjana dels EU-27 de 2007 se situa en el 16%. La diferència en punts percentuals de la taxa espanyola respecte de la mitjana de la UE-27 és de 4 punts percentuals i de 3 punts percentuals per sobre de la UE-15 (17%).

Si analitzam l'evolució d'aquesta taxa al llarg del 2000-2007, veiem com la situació ha empitjorat al llarg d'aquests darrers anys per a Espanya: així, hem passat del 18% del 2000 al 20% del 2007, mentre que la mitjana per a la UE-15 ha evolucionat del 15% al 17%.

Taula 5. Taxa de pobresa relativa (després de les transferències socials) als països de la Unió Europea i de l'OCDE, sèrie 1996-2007. (Valors percentuals)

geo\time	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
EU (27 countries)	:	:	:	:	:	16	(s) 16	(s) 16	(ps)
EU (25 countries)	16	(s) 16	(s) :	(i) 15	(s) 16	(s) 16	(b) 16	16	(p)
EU (15 countries)	15	(s) 15	(s) :	(i) 15	(s) 17	(s) 16	(b) 16	17	(p)
Euro area	:	:	:	:	:	15	(b) 16	16	(p)
Euro area (15 countries)	:	:	:	:	:	15	(b) 16	16	(p)
Euro area (13 countries)	:	:	:	:	:	15	(b) 16	16	(p)
Euro area (12 countries)	15	(s) 15	(s) :	(i) 15	(s) 17	(s) 15	(b) 16	16	(p)
Belgium	13	13	:	(i) 15	(b) 14	15	15	15	
Bulgaria	14	(i) 16	(i) 14	(i) 14	(i) 15	14	14	14	(p)
Czech Republic	:	8	(i) :	:	:	10	(b) 10	10	
Denmark	:	10	(i) :	(i) 12	(b) 11	12	12	12	
Germany	10	11	:	:	:	12	(b) 13	15	(p)
Estonia	18	(i) 18	(i) 18	(i) 18	(i) 20	(b) 18	18	19	
Ireland	20	21	:	(i) 20	(b) 21	20	18	18	
Greece	20	20	:	(i) 21	(b) 20	20	21	20	
Spain	18	19	19	(bi) 19	(i) 20	(b) 20	20	20	
France	16	13	(bi) 12	(i) 12	(i) 13	(b) 13	13	13	
Italy	18	19	:	(i) :	(i) 19	(b) 19	20	20	
Cyprus	:	(i) :	(i) :	(i) 15	(i) :	(i) 16	(b) 16	16	
Latvia	16	(i) :	(i) :	:	:	19	(b) 23	21	
Lithuania	17	(i) 17	(i) :	:	:	21	(b) 20	19	
Luxembourg	12	12	:	(i) 12	13	14	14	14	
Hungary	11	(i) 11	(i) 10	(i) 12	(i) :	(i) 13	(b) 16	12	
Malta	15	(i) :	(i) :	(i) :	(i) :	(i) 14	14	14	
Netherlands	11	(ip) 11	(ip) 11	(ip) 12	(ip) :	(i) 11	(b) 10	10	
Austria	12	12	:	(i) 13	(b) 13	12	13	12	
Poland	16	(i) 16	(i) :	:	:	21	(b) 19	17	
Portugal	21	20	20	(ip) 19	(ip) 20	(b) 19	18	(p) 18	
Romania	17	(i) 17	(i) 18	(i) 17	(i) 18	(i) 18	(i) 19	(i) 19	(p)
Slovenia	11	(i) 11	(i) 10	(i) 10	(i) :	(i) 12	(b) 12	12	
Slovakia	:	:	(i) :	:	:	13	(b) 12	11	
Finland	11	11	(bi) 11	(i) 11	(i) 11	12	13	13	
Sweden	:	(i) 9	(i) 11	(bi) :	(i) 11	(b) 9	12	11	
United Kingdom	19	(bi) 18	(i) 18	(i) 18	(i) :	(i) 19	(b) 19	19	
Croatia	:	(i) :	(i) :	(i) 18	(i) :	(i) :	:	:	
Macedonia (the former Yugoslav Republic of)	:	:	:	:	:	:	:	:	
Turkey	:	:	(i) 25	(i) 26	(i) :	(i) :	:	:	
Iceland	:	:	(i) :	(i) :	(i) 10	(b) 10	(p) 10	(p) 10	
Norway	:	11	(i) 10	(i) 11	(b) 11	11	11	12	
Switzerland	:	:	(i) :	(i) :	(i) :	(i) :	:	:	
United States	:	:	:	:	:	:	:	:	
Japan	:	:	:	:	:	:	:	:	

Font: EUROSTAT, última actualització: 20.05.2009

(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&code=tsisc030>)

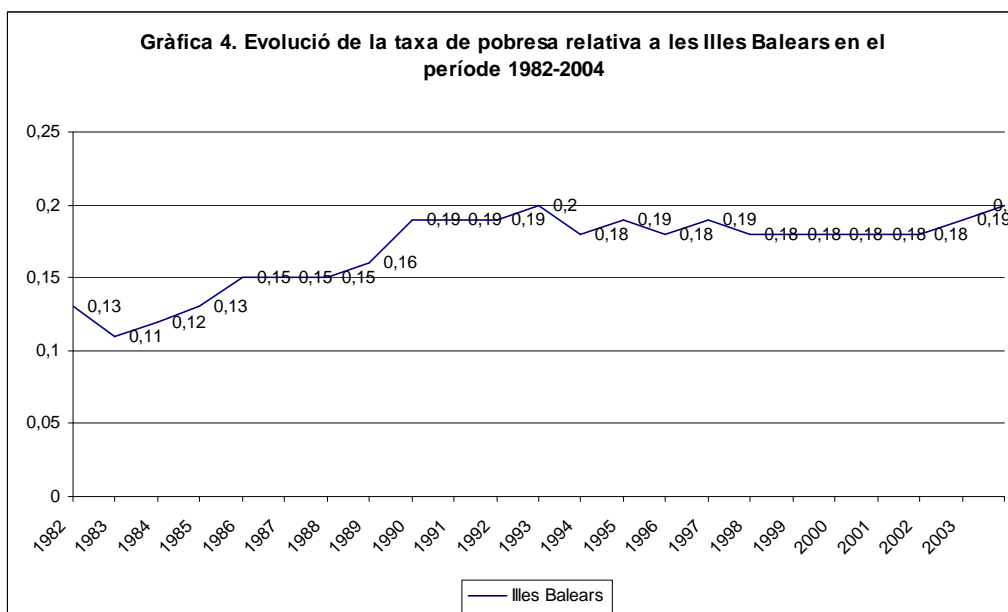
Notes: := Dada no disponible; s= Estimació Eurostat; p= Valor provisional; i= Veure explicació; b= Break in series

Per conèixer la taxa de pobresa relativa de les Illes Balears ens referim novament a les dades que l'economista A. Spadaro⁹ ha elaborat, segons les quals la taxa de pobresa relativa de 2004 de les Illes Balears se situava en el 20% -el mateix valor que obtingueren Espanya, Itàlia i Lituània-, una taxa només superada per Letònia (23%) i Grècia (21%), mentre que la mitjana dels EU-15 es trobava en el 16%. És a dir, Balears té una taxa 4 punts percentuals superior a la de la mitjana europea.

La gràfica de l'evolució de la taxa de pobresa que aquest mateix autor ha elaborat per a les Illes Balears durant el període 1982-2004 evidencia clarament l'empobriment que ha sofert la població balear al llarg d'aquests 12 anys analitzats. Durant la dècada dels 80, la corba marca una tendència clarament ascendent, tot i que partirem de valors molt acceptables si els

⁹ Ibidem

comparam amb els valors actuals: així, passarem de l'11% de 1983 al 16% de 1989. Un increment gradual d'aproximadament un punt percentual per any (5 punts percentuals en 6 anys). Al llarg del bienni 1989-1990 la corba dibuixa un increment molt abrupte de 3 punts percentuals fins arribar al 19%, i s'estabilitza al llarg de la dècada dels 90 entre el 18 i el 19%, amb el punt àlgid de la dècada situat en el 20% de 1993. Durant el quinquenni 1998 i 2002 la taxa es manté constant en el 18% i a partir de 2002 torna a ascendir fins arribar al 20% de 2004 (exactament el mateix punt màxim que el 1993).

FONT: A. Spadaro et al.

5. COM FA FRONT EL SISTEMA PÚBLIC DE BENESTAR A LA DESIGUALTAT ECONÒMICA? (O COM REPERCUTEIX LA DESIGUALTAT SOCIOECONÒMICA SOBRE LA CONFIGURACIÓ DEL SISTEMA PÚBLIC DE BENESTAR?)

Un cop exposats els trets característics de l'actual conjuntura econòmica i analitzats els principals indicadors contextuals del benestar socioeconòmic de les Illes Balears, la següent passa és preguntar-nos com respon actualment el sistema públic de benestar social als reptes que la desigualtat socioeconòmica palesa a la nostra societat ens planteja. I aquesta pregunta pot ser contestada des de dos enfocaments epistemològics: l'un és l'analític/empíric, en la mesura en què descriu i explica fenòmens socials empíricament contrastables per via directa o indirecta (mitjançant hipòtesis que es poden deduir de l'observació dels fenòmens); i l'altre és el dialèctic/crític, el qual transcendeix l'experiència, la qual cosa significa que

no es refereix únicament a allò que existeix, sinó que també i alhora a allò que no existeix i hauria d'existir (aquest aspecte introdueix un concepte important: el de l'enjudiciament crític dels fenòmens socials).

Malauradament, la recerca científica en l'àmbit social, i més específicament aplicat a l'anàlisi de les situacions de pobresa i marginació social, és un camp poc explorat des del punt de vista experimental per la poca robustesa de les tècniques estadístiques aplicades, i això ho entendrem fàcilment per contraposició amb l'aplicació del mètode que empren les ciències naturals: difícilment podem intervenir sobre els sistemes socials. Les observacions/experiències que podem emprar són més "cercades" que "produïdes" (no podem reproduir les condicions socials en un laboratori com fan les ciències naturals); així doncs, la clàusula "ceteris paribus" és substituïda per la clàusula "sic stantibus"¹⁰. Per aquests motius, entre d'altres, les situacions "experimentals" en les ciències socials són examinades segons el criteri de la contextualització o, dit d'una altra forma, s'ha de tenir en compte el sistema de referència on s'insereixen les variables que interessa analitzar per a la recerca social. Això porta a afirmar a experts en metodologia com el professor de la Facultat de Ciències Polítiques de la Universitat de Firenze, A. Bruschi¹¹, que "les ciències socials no són ciències experimentals, són ciències estadístiques (a vegades) i sobretot *lògiques*"; és a dir, la metodologia que empren les ciències socials és necessàriament diferent de l'emprada en les ciències naturals.

Tot i que aquest no és l'espai per a una dissertació sobre les qüestions epistemològiques i metodològiques que hi ha darrera el debat entre la tradició positivista (naturalista) i antipositivista (antinaturalista), aquest incís ens serveix per remarcar la complexitat existent per aplicar tècniques quantitatives en el camp de la recerca social i més específicament per a l'anàlisi de les situacions de pobresa i marginació social, que és el que ens ocupa: difícilment podrem treballar sobre una mostra representativa de la població en situació o en risc d'exclusió social per tal de conèixer quines són les principals necessitats socials d'aquest col·lectiu (ni tan sols els anàlisis microeconòmics disposen de mostres representatives de la població amb menys recursos econòmics).

De fet, com hem vist a l'inici del document, els informes i plans d'acció que elaboren els organismes responsables de dirigir la política d'inclusió social tant a nivell europeu com nacional –recordem l'Informe conjunt sobre protecció social i inclusió social 2008 de la Comissió Europea i el Pla Nacional d'Acció per a la Inclusió Social 2008-2010 del Ministeri d'Educació, Política Social i Esport del Govern espanyol que hem citat a l'inici d'aquest document– mesuren el grau de consecució dels objectius prioritaris de la política d'inclusió social a través d'una selecció d'indicadors que sintetitzen la pluralitat de factors explicatius del fenomen de l'exclusió social.

¹⁰ Bruschi, Alessandro: La competenza metodologica, La Nuova Italia Scientifica, Roma, 1997, p. 250.

¹¹ *Ibidem*, p. 250.

Amb el panell d'indicadors seleccionats podem fer una anàlisi diacrònica de l'evolució de cadascun d'aquests –les dificultats metodològiques a l'hora d'estandarditzar operacions estadístiques per a tots els països de la UE fan que les dades es presentin sempre amb una distància d'1 o 2 anys respecte del moment actual– a més de realitzar estudis comparatius entre els països de la UE (com hem dit anteriorment, poques vegades s'ofereixen dades desagregades a nivell regional) i assenyalar tendències, però difícilment podem basar-nos en la informació que ens proporcionen aquests indicadors per posar en marxa actuacions capaces de prevenir l'aparició de factors de risc entre la població que encara no es troba en situació de pobresa.

Per tant, si no disposam de fonts estadístiques oficials a nivell regional per mesurar l'impacte de la pobresa al nostre entorn més pròxim, com podem fer front a les necessitats socials que aquest fenomen multidimensional i multicausal que anomenam pobresa genera? Com hem dit anteriorment, els instruments d'anàlisi de què disposam actualment només ens permeten contextualitzar l'impacte de la pobresa i definir quins són els factors que poden propiciar-la. En aquest sentit, per a una anàlisi en profunditat dels factors generadors d'exclusió en el context espanyol remetem a la lectura de l'estudi que va realitzar la Fundació "la Caixa" el 2004 "Pobresa i exclusió social: una anàlisi de la realitat espanyola i europea"¹². La investigació analitza els factors generadors d'exclusió a l'Estat espanyol a partir de les dades del Panell de llars de la Unió Europea (PHOGUE) del 2000 mitjançant la tècnica estadística de l'anàlisi factorial aplicat al conjunt de les variables que des del punt de vista teòric són considerades indicadors d'exclusió en els àmbits econòmic, laboral, formatiu, socioeconòmic, residencial, relacional, polític i de ciutadania. Identifica els col·lectius que la pateixen amb major intensitat i avalua les respostes que les instàncies polítiques han donat per fer front a aquesta realitat.

Per conèixer quina és la resposta institucional als reptes de la pobresa – la pregunta que encapçala aquest apartat– hem de partir d'una breu referència a l'estat de la "qüestió" sobre les polítiques de benestar des de dues òptiques que són complementàries:

1. L'anàlisi dels diferents enfocaments acadèmics (*approachments*) entorn dels beneficis de la intervenció pública en sentit generalista: despesa pública i models econòmics.
2. L'anàlisi de la despesa pública en el benestar social o despesa social.

Respecte del primer punt, simplement apuntem l'existència de diferents enfocaments entre els acadèmics experts en la matèria a l'hora de valorar els efectes distributius de la despesa pública, tot i que gairebé tots coincideixen a afirmar que la despesa pública podria ser molt menor del que

¹² Pobreza y exclusión social: un análisis de la realidad española y europea, Joan Subirats (director) et al., Colección Estudios Sociales, núm. 16, Fundación "la Caixa", 2004.

és ara i molt més eficient. Major eficiència significa, emperò, introduir millores en la pròpia gestió de les institucions públiques que són complexes per a l'abast de la reforma que aquesta implica, i significa també analitzar les carteres de serveis per tal d'identificar-ne les activitats centrals i transferir aquelles activitats que no ho són cap al sector privat.

Els estudis comparatius macroeconòmics coincideixen a diferenciar quatre models econòmics entre les economies occidentals: l'angloamericà (Austràlia, Canadà, Nova Zelanda, Regne Unit i Estats Units), el mediterrani (Grècia, Itàlia, Portugal i Espanya), el continental (Àustria, Bèlgica, França, Holanda i Alemanya), i el nòrdic (Dinamarca, Finlàndia, Noruega i Suècia). D'acord amb la importància quantitativa de la despesa pública respecte del PIB del país s'obtenen valors diferenciats entre els quatre models econòmics¹³:

- ☑ Els països nòrdics són els que dediquen major esforç a la despesa pública amb una mitjana del 52,7% (tot i que el rang oscil·la entre el 46,4 i el 57,3).
- ☑ Els països que formen part del grup continental se situen en segon lloc amb una ràtio del 49,7% (amb un rang entre el 46,8 i el 53,4). França se situaria a l'extrem superior del grup amb un valor propi del model nòrdic.
- ☑ Els països mediterranis, amb una mitjana de despesa pública/PIB del 46,9 (amb un rang entre el 38,6 i el 52,0). Espanya obté el valor inferior del rang, la qual cosa el situaria en el model angloamericà.
- ☑ Els països que formen part del model angloamericà amb una ràtio del 38,1 (l'interval es mou entre el 34,2 i el 43,9). A l'extrem superior hi trobam el Regne Unit, amb una ràtio de despesa propi del model mediterrani.

Respecte del segon punt, si analitzam el pes de la despesa social respecte del PIB dels països, veiem com aquestes ràtios disminueixen gairebé a la meitat: així, la mitjana de la despesa social dels països del model angloamericà se situa al voltant del 17,4% del PIB, per als països del model continental i mediterrani es situa al voltant del 22%, i el 26,9% per als nòrdics. En aquest sentit, creiem interessant fer una referència a l'anàlisi de la relació entre despesa social i creixement econòmic¹⁴ que ha fet recentment el catedràtic d'economia de la Universitat Pompeu Fabra, G. López Casanovas, en el qual identifica diferents patrons de comportament entre els models d'acord amb els resultats obtinguts per cadascun dels indicadors que relacionam a continuació:

¹³ La qualitat de les polítiques públiques i el creixement econòmic. Millorar la gestió per augmentar l'eficiència econòmica i el benestar social. Guillem López Casanovas. Barcelona, gener 2008.

¹⁴ *Ibidem*, p. 18.

- ☑ **Taxa de pobresa de les persones majors de 65 anys:** els països continentals són els que obtenen la taxa més baixa, seguits pels nòrdics, i amb unes taxes comparativament bastant més altes hi trobam els països mediterranis i angloamericans.
- ☑ **Taxa de pobresa infantil:** els països del model mediterrani són els que tenen pitjors registres pel que fa a la taxa global de pobresa infantil (14,6%) seguit dels països continentals (10,6); en canvi, encapçala la llista amb la taxa més alta de pobresa infantil de llars monoparentals el grup continental (29,6), seguit del mediterrani (25,7), i amb una taxa molt inferior els nòrdics (9,2).
- ☑ **Renda relativa de les persones amb discapacitat:** existeixen grans diferències entre els models, situant-se en la millor posició els països del model continental, seguit dels nòrdics, i amb molta distància la resta.
- ☑ **Coeficient de Gini:** el pitjor lloc se l'endu el clúster dels països mediterranis, seguit dels països del model angloamericà.
- ☑ **Participació de la dona en el mercat de treball:** els països del mediterrani destaquen de la resta de models per la seva baixa taxa.
- ☑ **Ràtio despesa pública/privada en sanitat:** el pes de la despesa sanitària privada no baixa del 18% per al conjunt dels models.
- ☑ **Esforç de la despesa total/PIB en educació:** els països mediterranis queden a la cua, mentre que la resta de països forma un grup prou homogeni. Si tenim en compte la proporció públic/privat de la despesa, destaquen els països nòrdics amb el 90% de la despesa pública sobre el total.
- ☑ **Despesa en educació primària per a nins menors de 3 anys:** els països nòrdics dupliquen pràcticament la mitjana de la resta de països.

En resum, els països nòrdics es diferencien de la resta de models per la seva millor posició en pràcticament tots els indicadors analitzats, mentre que els països del model mediterrani encapçalen el rànquing dels pitjors situats. Si ho analitzam des del punt de vista dels indicadors econòmics, els països que formen part del model angloamericà són els que obtenen les millors posicions quant a creació d'ocupació, amb molta diferència respecte de la resta de models, i també encapçalen les millors posicions pel que fa al creixement de les inversions, i són superats pels nòrdics en inversió en R + D. En conjunt, afirma G. López Casanovas que l'índex de competitivitat dels països angloamericans és superior al dels nòrdics i que ambdós models (l'angloamericà i el nòrdic) es diferencia clarament del model continental i mediterrani.

Per a conèixer quin és el sentit de la relació entre despesa pública i cohesió social, aquest autor analitza amb les tècniques de l'anàlisi estadística com es comporten comparativament dos indicadors de distribució de la renda com són l'índex de Gini i la participació del quintil (el 20%) més pobre entre els països dels models que hem assenyalat

anteriorment. Els resultats d'aquesta anàlisi el porten a la següent conclusió: "Pel que fa a la relació entre despesa pública i cohesió social, s'observa que els països nòrdics són en general més igualitaris (recordem aquí que tenen en termes mitjans una major despesa en educació i menys en protecció social, essent la ràtio entre la despesa corrent sobre la despesa total, elevada). Malgrat tot, els quintils més pobres no capten majors percentatges de la renda respecte dels altres països, per la qual cosa la major igualtat es deu a una major participació de la classe mitjana en el total. Els països mediterranis, en canvi, amb una major participació de les compensacions en la despesa en consum i menor participació de despesa corrent sobre el total tenen valors de desigualtat més elevats"¹⁵.

6. ALGUNES REFLEXIONS ENTORN DE LA RESPOSTA DEL SISTEMA PÚBLIC DE SERVEIS SOCIALS ALS REPTES DE LA POBRESA: EL CAS DELS SERVEIS SOCIALS DE MALLORCA

Si analitzam la resposta institucional als reptes que la crisi econòmica ha plantejat des de l'òptica de les polítiques de benestar social, considerades en sentit ampli –incloent-hi les polítiques d'educació, de salut, d'habitatge, de protecció social i de serveis socials– veiem que aquesta és fragmentària i desordenada des del punt de vista competencial. Des del costat de l'oferta, les diferents administracions han posat en funcionament un ventall ampli de recursos que són gestionats per cadascuna de les unitats administratives competents sense compartir la informació amb les altres, la qual cosa crea duplicitats i ineficiències en la gestió dels recursos necessaris per fer front a la demanda. Des de la banda de la demanda, hi ha en general un desconeixement de les característiques dels grups més vulnerables i, per tant, de les seves necessitats. Com apuntàvem anteriorment, no podem obviar que és una qüestió complexa i difícil perquè no es disposen d'instruments per a l'avaluació dels resultats que ens permetin saber si els programes i serveis que els organismes competents els adrecen són realment els que necessiten.

Aquest mateix diagnòstic és extensible al sistema públic dels serveis socials: des del costat de l'oferta, les diferents instàncies administratives competents en serveis socials –Ministeri, Govern de les Illes Balears, Consell de Mallorca i ajuntaments– han posat en marxa un grapat d'actuacions i recursos per fer front a les necessitats de la població però ho han fet de forma prou descoordinada, tot i els esforços que els professionals dels serveis socials d'atenció primària estan fent per tal de suplir les ineficiències que la falta de coordinació provoca. A més, hi ha un grau d'indefinició considerable del model de relació entre els tres principals actors del sistema públic de serveis socials: Administració - Tercer Sector - Ciutadania, unit al desconeixement per part de l'Administració dels recursos i les actuacions que fan entitats privades que proveeixen serveis en el

¹⁵ *Ibidem*, p. 118.

sector social amb els mecanismes del mercat (és a dir, fora de la concertació amb l'Administració o d'altres fórmules de *parternariat* públic-privat) i, el que és més important, del nivell de cobertura d'aquests serveis.

Des de la banda de la demanda, el desconeixement de les necessitats de la població és un dels factors crítics dels serveis socials i aquest deriva en gran part de les dificultats inherents a la implantació, seguiment i avaluació del sistema d'informació dels serveis socials d'atenció primària (també conegut per les sigles SIAP), però també n'és responsable la manca d'un catàleg dels serveis socials públics que doni a conèixer a la ciutadania i també als professionals del sector quina és l'oferta dels serveis socials i que aquesta informació estigui periòdicament actualitzada.

Quant a punt, és important deixar constància que la Llei de serveis socials de les Illes Balears que ha estat aprovada pel Parlament de les Illes Balears el 2 de juny de 2009 (en els moments en què escrivim aquest article encara no ha entrat en vigor perquè no ha estat publicada en el BOIB) preveu l'aprovació en un màxim de 18 mesos d'una cartera de serveis que ha d'incloure les prestacions tècniques i econòmiques a què tenen dret els ciutadans. Segons es desprèn de la presentació de la Llei, aquesta reconeix drets subjectius i pretén avançar cap a la consecució del que es denomina quart pilar del benestar social; és a dir, cap a la universalització del sistema de serveis socials, igual com l'educació, la salut i el sistema de pensions.

No ens estendrem ara a analitzar l'abast de conceptes com "dret subjectiu" i "universalització del sistema", però cal apuntar que aquesta decisió obri importants interrogants entorn del finançament futur dels serveis socials públics, i donaria peu a obrir un debat més profund sobre la capacitat d'un sistema universalista de garantir l'equitat en la provisió pública dels serveis si aquesta és independent del nivell de renda dels ciutadans.

Això ens porta a subratllar la importància d'introduir la cultura de la inversió en l'àmbit de la política social: no només es poden gestionar els serveis públics tenint en compte la despesa sinó que també s'ha de considerar l'anvers dels pressupostos, és a dir, els ingressos. La visió és *invertir socialment* avui en polítiques actives adreçades als grups més vulnerables des d'una òptica dinàmica i longitudinal que consideri les cohorts generacionals perquè el dia de demà no resulti per a tots encara més costós sufragar els efectes d'una política poc preventiva. Pensem en el benefici social que implica una política que inverteix avui amb els infants i amb les famílies que els sustenten perquè aquests infants accedeixin a una educació de qualitat que els doni una qualificació professional amb la qual obtenir un lloc en el mercat de treball, i així puguin ajudar a mantenir en el futur les prestacions socials adreçades als més grans. Prevenir els riscos socials és la millor inversió, i a més, és el camí fiscalment més viable.

És evident que s'haurà de fer un esforç per racionalitzar l'oferta dels serveis socials i per detectar i fer aflorar la demanda latent (és a dir, aquella que existeix tot i que no es manifesta) d'un sector de població tan invisible

per als dirigents i gestors públics com és el col·lectiu format per les persones en situació o en risc d'exclusió social. Aquestes persones es troben de forma intricada en una posició encara més desavantatjosa respecte de la resta dels grups socials a causa de les dificultats que tenen per obtenir accés a la informació (especialment aquella disponible a través d'Internet), la qual cosa els impossibilita conèixer els serveis que l'Administració els adreça i, per tant, demandar-los.

Palma, juny de 2009